

عنوان کتاب:

مبانی نظری هنرهای سنتی (ایران در دوره اسلامی)

مؤلفین: ابولقاسم دادور

آزاده دالایی

ضرورت چاپ کتاب

کتاب " مبانی نظری هنرهای سنتی ایران اسلامی "، با توجه به اینکه دارای سرفصل هایی مبتنی بر تمدن، فلسفه، حکمت و عرفان اسلامی، سنت، هنر دینی و نیز آرای متفکرین، فلاسفه، عرفا و شعرای ایران اسلامی در باب هنر، زیبایی و آفرینش اثر هنری، (برخاسته از جمیع کتب و مقالات معتبر داخلی و بین المللی در باب هنر اسلامی) است و از آنجا که مباحث هنرهای سنتی در این کتاب به همه انواع هنر اعم از معماری، نگارگری و صنایع دستی ایران اسلامی از منظر حکمت و عرفان (برخاسته از قرآن کریم، دین و سنت الهی) نگریسته است، منبع و مرجع مناسبی برای مطالعه و حتی تدریس واحدهای درسی دانشجویان هنر و معماری در مقاطع کارشناسی، کارشناسی ارشد و دکتری، خصوصاً رشته های صنایع دستی، هنرهای اسلامی، پژوهش هنر و... در کلیه مراکز آموزشی و دانشگاهی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری کشور خواهد بود.

عناوین واحدهای درسی مرتبط با مباحث این کتاب شامل موارد ذیل می باشد:

کارشناسی رشته های صنایع دستی و هنر اسلامی:

- هنر و تمدن اسلامی (۱) و (۲)

- مبانی هنرهای تجسمی (۱) و (۲)

- آشنایی با هنرهای سنتی ایران

- آشنایی با هنر در تاریخ (بخش تاریخ اسلامی)

- هندسه ی نقوش

- طرح اشیا در تمدن اسلامی

- کارگاه های صنایع دستی (۱ تا ۷)

- خوشنویسی

- کارشناسی ارشد رشته ی پژوهش هنر، صنایع دستی و هنر اسلامی:

- حکمت هنر اسلامی

- آشنایی با آرای متفکران در باب هنر

- دکتری پژوهش هنر

- گاه نگاری هنر اسلامی

- مباحث ویژه در هنر اسلامی

- زبان و بیان در هنر سنتی

فهرست مطالب:

فصل اول: کلیات مبانی نظری هنر و زیبایی در اسلام

بخش اول: مباحث هنر و زیبایی در تفکر اسلامی

الف) معنای هنر و زیبایی در علم و فلسفه

ب) معنای هنر و زیبایی در اسلام

ج) معنای هنر دینی

بخش دوم: بنیادهای حکمی و عرفانی در هنر اسلامی

الف) حکمت و رابطه آن با زیبایی و هنر اسلامی

ب) عرفان و رابطه آن با زیبایی و هنر اسلامی

ج) قوه ی خیال و جهان مثال

فصل دوم: مروری بر آراء متفکران اسلامی در باب هنر

بخش اول: مبانی نظری هنر اسلامی در شعر پارسی

الف) شعر در عالم اسلام

ب) شاعران مسلمان

ج) مبانی نظری هنر نزد شاعران ایران اسلامی

بخش دوم: مباحث نظری هنر در آراء متفکران مسلمان

الف) سیر کلی حکمت هنر در آراء متفکران مسلمان .

ب) مفهوم هنر نزد متفکران ایران اسلامی

فصل سوم: بنیان های نظری هنر و معماری اسلامی

بخش اول: معماری

الف) عرفان و معماری اسلامی

ب) هندسه ی مقدس و معماری اسلامی

ج) نور و رنگ در معماری اسلامی

بخش دوم: مبانی نظری هنرهای سنتی و صنایع دستی کشور

الف) هنرهای سنتی و فلسفه ی نقوش اسلامی

ب) نگارگری

ج) قالی

د) کتابت و خوشنویسی (صحافی و تجلید و تذهیب)

ه) سایر هنرهای تزئینی و صنایع دستی (سفال، چوب، فلز، پارچه)

فصل چهارم : تحلیل یافته ها و نتایج

هنر و زیبایی در اسلام

الف) هنر ، حسن و زیبایی از دیدگاه معارف اسلامی

ب) فلسفه ی هنر اسلامی

ج) نتیجه گیری

هنرهای سنتی و اسلامی مظهر تجلی صفت جمال الهی در صورت های مادی است که توسط هنرمندان مسلمان خلاق و متعهد که هدفی جز رهبری، بیداری و تعالی روح انسانی ندارد، خلق می شود. مشاهده نمونه های ارزشمند و زیبای آثار هنری سنتی و اسلامی در قالب شعر و ادبیات، هنرهای تجسمی و معماری، هر بیننده ای را به این فکر وامی دارد که در ویرای این آثار بی بدیل چه اندیشه، نظر و تفکری نهفته است؟. مساله ای که امروزه به دغدغه ای در محافل علمی و دانشگاهی دنیای اسلام مبدل شده است. ما نیز در این کتاب به دنبال پاسخ به این مساله هستیم که ریشه های فکری و مبادی عمیق نظری هنر در دنیای اسلام و به تبع آن هنرهای سنتی در ایران اسلامی را از لابلای متون اسلامی، آرای اندیشمندان و فلاسفه و شعرای ایران اسلامی چگونه استخراج و ثبت و آن را در نظامی قانونمند ارائه نماییم تا پاسخی قانع کننده باشد برای آنها که هنر راستین اسلامی و سنتی ما را فاقد جنبه های نظری و مبادی زیباشناختی می دانند. لازم به ذکر است که ایران به عنوان هسته اصلی شکل گیری تمدن اسلامی و آراء شعرا و اندیشمندان ایران اسلامی در این پژوهش مورد توجه قرار گرفته است. از این رهگذر، ارکان زیبایی و معنای هنر و هنرمندی در عالم اسلام با تکیه بر مفاهیم حکمی، عرفانی و اصول اسلامی مورد بررسی قرار می گیرد و پیوند هنر و زیبایی با ارزشهای فکری و نظری اسلام، بررسی و تبیین می شود. و با تکیه بر آن مبادی فکری و نظری انواع هنرهای سنتی و صنایع دستی ایران در دوره ی اسلامی با ذکر نام و نمونه های تصاویر مربوطه، ارائه میشود. تا در نتیجه برنامه ی جامعی برای سلسله تحقیقات بنیادین درباره ی مفاهیم گوناگون مرتبط با هنر ایران و فلسفه ی هنر و زیبایی شناسی در دنیای اسلام که تا کنون هرگز در قالب یک طرح سیستماتیک مطرح نشده، به عنوان راهنمای مطالعات آتی ارائه گردد.

پیش گفتار

مبانی نظری هنر اسلامی و هنرهای سنتی ایران در صورت و معنای آثار هنری منسوب به اسلام به زیباترین شکل و شیواترین بیان خود نهفته است و تنها ظهور و کشف این مبانی دغدغه ای است که امروزه محافل فرهنگی و هنری ایران و دنیای اسلام را فرا گرفته که خود این امر نیز معلول برخی قضاوت های ناعادلانه و شرح و تفسیرهای خود خواهانه برخی اندیشمندان به اصطلاح شرق شناس غربی است که معتقدند هنر اسلامی ، فاقد فلسفه و مبانی نظری است و پشتوانه ثبت شده از جهت تفکر هنری ندارد.

آری هنر اسلامی مبانی نظری مدون و ثبت شده ای در تاریخ ارزشمند خود ندارد ولی این هرگز به معنی عدم تفکر و نظر نیست . در گذشته هم مبادی نظری نزد هنرمندان وجود داشته اما به صورت شهودی و نه بحثی . چگونه ممکن است که در پس این آثار باشکوه و شاهکارهای هنرهای سنتی و اسلامی ، فکر و نظری نباشد !؟

ما در رهگذار این پژوهش سعی داریم به کشف این مبانی ارزشمند نهفته در هنرهای اسلامی بپردازیم و ارکان هنر و زیبایی در اسلام را مطرح کنیم تا آنچه را که از یاد رفته یا سال های متممادی مورد غفلت واقع شده است را متذکر شویم .

در فصل اول کلیاتی از مبانی نظری هنر و زیبایی در اسلام مطرح می شود . در بخش اول این فصل معنای هنر و زیبایی در علم و فلسفه ی امروز و سپس معنای « هنر و زیبایی در اسلام » که هسته ی اصلی بحث ما را را پی ریزی می کند ، بررسی می شود . تعریف جامع و کاملی هم از هنر دینی در پایان این بخش آورده شده است .

در فصل دوم به ذکر سه مساله ی اساسی در مبانی نظری هنرهای اسلامی یعنی «حکمت» ، «عرفان» و «خیال» پرداخته ایم . این سه مبحث در حقیقت ، کلید در ورود به گنجینه های نظری هنرهای سنتی و اسلامی است چرا که هر راهی در مسیر مبانی نظری هنرهای سنتی و اسلامی به این سه مطلب مهم ، ختم می شود . به بیانی دیگر ، بسیاری از مباحث نظری هنر و زیبایی ، در حقیقت از دل این سه واژه ، استخراج می شوند.

بر این اساس با ذکر آن ، آراء متفکران اسلامی در باب هنر و زیبایی که خود پیوند عمیقی با این سه واژه مذکور دارد و در فصل دوم کتاب به آن پرداخته ایم، قابلیت استخراج مبانی و درک عمیق تری را پیدا می کند

در فصل دوم ، مبانی نظری هنر در شعر به لحاظ اثر گذاری عمیق شعر و ادبیات در جان هنرهای اسلامی و نیز به لحاظ روح معنوی و شاعرانه ی آثار تجسمی اسلامی ، مورد بررسی قرار گرفته است . از آن جا که ایران مرکز اصلی شکل گیری فرهنگ و تمدن اسلامی است ، شعر پارسی و آراء شاعران مسلمان ایرانی را مد نظر قرار داده ایم .

در بخش دیگر فصل دوم ، آراء متفکران اسلامی و چهره های شاخص و جهانی فلسفه ی اسلامی ، از جمله ابن سینا ، فارابی ، خواجه نصیر الدین طوسی ، امام محمد غزالی ، سهروردی ، ابن عربی و ملا صدرا در باب مبحث خیال و آفرینشگری ، مورد بررسی قرار گرفته است و از حاصل نتایج این آراء ، حلقه های مفقوده ی مبانی نظری هنر در اسلام استخراج شده است .

در فصل سوم ، با عنوان ، مبانی نظری هنرهای سنتی ، به بررسی هنر معماری اسلامی با ذکر مبادی عرفانی این هنر پرداخته می شود و رابطه ی هندسه مقدس و نور و رنگ با معماری اسلامی در بخش اول مورد بررسی قرار می گیرد . در بخش دوم ، مبانی نظری هنرهای سنتی و صنایع دستی کشور با ارائه ی نمونه هایی از صنایع دستی کشورمان از جمله نگارگری ، قالیبافی ، کتابت و خوشنویسی و سایر هنرهای تزئینی سفال ، چوب ، فلز و پارچه و تطابق عرفان اسلامی و آراء متفکرین اسلامی از جمله ابن عربی با این نمونه از هنرهای سنتی کشورمان مطرح می شود

در فصل چهارم و پایانی که تحلیل و نتایج ، بررسی می شود با توجه به آنچه از مفهوم هنر و زیبایی در دین مبین اسلام و آیات و روایات قرآنی درک می شود ، به تعریفی نهایی از "زیبایی" و "فلسفه ی هنرهای سنتی و اسلامی" می رسیم و آن را به صورت تیتروار مطرح می کنیم و نهایت بحث را با یک نتیجه گیری به پایان می رسانیم .

لازم به ذکر است که در این کتاب ، تمامی سرنخ های لازم برای درک و بیان مبانی نظری هنرهای اسلامی ، با استعانت از کتب مرجع موجود ومقالات فرهیختگان کشور که در این زمینه مطرح شده است ، ارائه می گردد.

به این امید که مورد استفاده علاقه مندان و جامعه علمی کشور قرار گیرد .